
Marko Simonović

Analiza strukture razlika između tekstova na ambalaži robe široke potrošnje za područja Jugoslavije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske

Cilj ovoga rada je da se na osnovu analize razlika između tekstova natpisa na ambalaži robe široke potrošnje za područja triju država proceni efekat divergentnog normiranja koje karakteriše novoustanovljene standardne jezike, kao i da se stekne bolji uvid u stanje u trima standardima. Rezultati analize građe pokazuju da je još uvek aktuelno isticanje međusobnih razlika i posebnosti kako bi se na samom jezičkom materijalu potvrdila jezička samostalnost. To se, suprotno očekivanju, postiže najčešće (u 75% jedinica građe) upotrebom jedinica koje su ne-markirane u oba standarda.

Uvod

Promene do kojih je došlo početkom devedesetih godina dvadesetog veka na teritoriji gde je do tada u zvaničnoj upotrebi bio srpskohrvatski standardnojezički sistem (konkretizovan u svojim varijantama) rezultirale su ustanovljenjem triju (četirju) standardnih jezika – srpskog, hrvatskog i bošnjačkog (crnogorski jezik, i pored izdavanja nekih normativnih priručnika i određene produkcije, još uvek ni na jednoj teritoriji i ni u jednoj široj društvenoj grupi ne vrši funkciju standardnog jezika).

Kako se i danas može reći da tri postojeća standardna jezika još uvek pripadaju jedinstvenom standardnojezičkom sistemu, jasno je da oni po međusobnom odnosu pripadaju prevashodno ausbau-jezicima. Takvi se jezici, prema sistematizaciji koju je ustanovio Hajnc Klos, osećaju kao različiti ne zbog nemogućnosti međusobnog sporazumevanja njihovih govornika, već pre zbog odvojene standardizacije (Ford 2001). Ipak, bitno je podsetiti na kontinuirano postojanje određenih srpskih i hrvatskih jezičkih specifičnosti, što potvrđuje ispravnost formulacije dr Mitra Pešikana da su “srpski i hrvatski bili samo objedinjeni, ali ne i ujedinjeni” (citirano prema tekstu Zaključka br. 11 Odbora za standardizaciju srpskog jezika). Bitno je imati u vidu i proces policentrične standardizacije (normiranja varijantnih razlika) za sve vreme upotrebe naziva srpskohrvatski jezik, kao i pos-

*Marko Simonović
(1983), Zaječar,
Čupičeva 79/4,
učenik 4. razreda
Gimnazije u Zaječaru*

tojanje treće varijante, nastale na teritoriji Bosne i Hercegovine, koju je Jovan Ćirilov 1988. označio kao “prostor na kome se varijante mešaju, prožimaju, kristališu i bogate u novu varijantu, koja je mnogo više zajednička, sa svojim specifičnostima, koje se, naglašavam, ne svode na turcizme” (Ćirilov 1994: 7). Upravo postojanje unekoliko različitih uzusa (mada je zbog preciznosti bitno naglasiti da se bošnjački jezik samo delimično može smatrati kontinuentom treće varijante) ukazuje na to da nisu sve razlike između ovih standarda nastale ili iskonstruisane u toku poslednjih decenija.

U ovom će radu biti izvršena analiza strukture razlika između tekstova na novonastalim standardnim jezicima na primeru natpisa na ambalaži robe široke potrošnje za područja Jugoslavije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske, koji predstavljaju jedine dostupne (potencijalno) “trojezične” tekstove (prethodno ograničenje stoji zbog složenosti sociolingvističke situacije u Bosni i Hercegovini). Ovakav uzorak je pogodan za analizu razlika među novonastalim standardima pre svega zato što su ovi tekstovi nastali prevodnjem istog originala (u građu nisu ulazili natpisi na proizvodima koji su proizvedeni u nekoj od tri države) pri čemu su lični pečat samog prevodioca i upotrebe stilski markiranih jezičkih jedinica zbog prirode teksta svedeni na najmanju moguću meru.

Materijal i metode

Analiza je izvršena na građi sakupljenoj tokom prve polovine 2002. godine. U građu su ušli samo proizvodi na kojima postoje natpisi za sva tri područja. Pri selekciji nisu odbacivani oni proizvodi na čijoj ambalaži je dat isti tekst za više idioma (bez obzira na to jesu li oni dati zajedno ili odvojeno).

Građu za ovaj rad čine natpisi sa ambalaže 53 proizvoda, raspoređeni u 61 jedinicu građe. Posebnu jedinicu građe su činili tekstovi koji su dati na jednom mestu (npr. sa jedne strane pakovanja)*. Ovome se moralo pribeći jer su na nekim proizvodima natpisi za različita područja davani negde zajedno, a negde odvojeno, u zavisnosti od toga da li imaju istu sadržinu. Sve jedinice su zatim podeljene u rečenice i sve razlike su analizirane u tabeli. I od ovoga se moralo odstupiti u manjem broju primera, i to samo u slučajevima kada rečenice u tekstovima ne teku paralelno, već su različito raspoređene. U tim je slučajevima u jedno polje u tabeli unošeno nekoliko rečenica, a redosled se brojao kao posebna razlika.

Razlike koje su uočene i predstavljene u tabeli klasifikovane su prema dvama kriterijumima. Za svaku razliku je određena jezička ravan kojoj ona pripada. Tako su se izdvojili sledeći tipovi razlika: razlike u pismu, pravopisne, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke (sa podtipom kome pripadaju razlike u redosledu sintaksičkih jedinica) i tekstualne (ovom tipu

* Celokupna građa data je u prilogu 2

pripadaju već spomenute razlike u redosledu rečenica u tekstu). Kao poseban tip izdvojili su se primeri u kojima jedinice koje stoje paralelno nemaju isto značenje (YU/BIH: Denim za muškarca *koji dobija ono što želi*; HR: Denim za muškarca *koji se ne mora previše truditi*. 1.2*), a u okviru ovoga tipa kao poseban podtip oni primeri kod kojih se u jednom od natpisa javlja informacija koju ne sadrže ostali natpisi (YU: Hidratantni glicerinski sapun *sa ekstraktima suncokreta i akacije*; HR/BIH: Glicerinski sapun s efektom vlažnjenja 2). Slične ovom tipu su razlike koje se takođe svode na pojavljivanje asimetrične jezičke jedinice, ali u ovom slučaju informativno redundantne jedinice, tako da u tekstu koji je sadrži nema dodatne informacije (YU: Proces izbeljivanja *zuba* možete pratiti poređenjem boje vaših zuba sa nijansama na Signalovoj kartici koja se nalazi u svakoj kutiji.; BIH: Proces izbeljivanja možete pratiti poređenjem boje vaših zuba sa nijansama na Signalovoj kartici koja se nalazi u svakoj kutiji. 37). Srazmerno marginalnu pojavu predstavljaju greške u tekstovima, koje su brojane kao posebna vrsta razlika, pošto, kada se pojave u samo jednom tekstu, tekstove čine međusobno različitim.

S obzirom na to da su jezičke ravni povezane veoma tesnim vezama, u pojedinim je slučajevima bilo gotovo nemoguće sa sigurnošću utvrditi u kojoj jezičkoj ravni se javlja razlika. Kako bi se postigla doslednost, utvrđeni su neki principi koji su poštovani u svim sličnim slučajevima. Ovde se navode neki od njih.

Razlike koje stoje u vezi sa rečeničnom fonetikom (upotreba predloga *s/sa*) posmatrane su kao fonetske. Morfološkim razlikama su smatrane samo one kod kojih su upotrebljene različite forme za jedan isti oblik reči (npr. *duži* : *dulji* 32.3). Razlike koje se javljaju usled upotrebe različitih oblika iste reči (*operite* : *oprati*) ili različitih reči (*operite* : *isprati* 32.2), posmatrane su kao sintaksičke, pri čemu se u drugom slučaju kao posebna leksička razlika brojala upotreba različitih reči sa istim značenjem.

Da li je značenje jezičkih jedinica isto ili različito rešavano je s obzirom na kontekst i situaciju, a ne prema rečničkom značenju leksema u neutralnom obliku. U suštini, odgovarano je na pitanje da li jezičke jedinice u datom kontekstu i datoj situaciji utiču na značenje rečenica u čijem se sastavu nalaze tako da rečenice nose različite informacije. Kada naspram reči stoji druga reč, ili vrlo srasla (idiomatizovana) gramatička konstrukcija iste informativne vrednosti, pa i dve konstrukcije istog značenja (*i slično* : *itd* 31.2, *zubna pasta: pasta za zube* 35.1), s tim da se sintaksička funkcija ne menja značajno, ovakva razlika se smatrala leksičkom. U slučajevima kada jedinice identične informativne vrednosti (u datom kontekstu) imaju sasvim različite sintaksičke funkcije (*hidratantni sapun* : *sapun s efektom vlažnjenja* 2) razlika je smatrana sintaksičkom.

* Uz sve primere jedinica navodi se i broj pod kojim oni stoje u građi.

Osim analize tipova razlika, izvršena je i analiza varijantne markiranosti natpisa, i to natpisa za SRJ u hrvatskoj, a natpisa za Hrvatsku u srpskoj varijanti. Kao markiran je obeležen svaki deo teksta koji ne bi mogao (uz mogućnost promene pisma, koje je, kada je markirano, brojano kao jedna razlika za celu jedinicu građe, i prilagođavanje refleksa glasa e) biti upotrebljen u natpisu za područje druge varijante tako da se ne oseća kao kroatizam/srbizam.

Nažalost, nije bilo moguće do kraja sprovesti drugu klasifikaciju zato što tekstovi koji pred sobom imaju oznaku Bosne i Hercegovine ne mogu biti u pogledu jezika određeni kao bošnjački, jer su u ovoj zemlji zvanična sva tri standardna jezika. Međutim, čak i kad bi ovo bilo učinjeno, bilo bi veoma teško odrediti markiranost potencijalnih srbizama i kroatizama zato što i sami autori “Gramatike bosanskoga jezika” insistiraju na prihvatanju varijanata kao leksičkog bogatstva, što uz normiranje orijentalizama i pojava iz narodnih govora Bošnjaka predstavlja njihovu osnovnu smernicu. (“Halilović vidi budućnost bošnjačkog ‘na pola puta’ (‘middle way’) pri čemu otvorenost prema leksičkim varijantama stoji u suprotnosti ‘spram programiranoga osiromašivanja na srpskoj i, osobito, na hrvatskoj strani’...”) (Ford 2001.) Kako je autoru poznato, danas se među stručnjacima za bošnjački jezik smatraju standardnim parovi oblika koji se u hrvatskom i srpskom smatraju izrazitim srbizmima, odnosno kroatizmima (vanjski-spoljni, zrak-vazduh, kava-kahva-kafa). Zato je kod tekstova za Bosnu i Hercegovinu praćena markiranost u obe varijante. Rezultati ove analize izloženi su posebno.

Za razliku od tekstova za područje Bosne i Hercegovine, tekstovi za područja SRJ i Hrvatske se mogu sa potpunom sigurnošću standardno-jezički odrediti. Prvi kao srpski, drugi kao hrvatski. Kako se srpski od promene naziva nije značajno menjao “izvan normalnih svakodnevnih procesa jezičkih promena” (Bugarski 2000: 27), dakle, nije bilo poduhvata korpusnog planiranja ili jezičkog inženjeringa koji bi usloveli da ni sami obrazovani govornici ne znaju šta propisuje norma njihovog standardnog jezika, autor je procenu markiranosti u srpskoj varijanti vršio na osnovu svog osećaja i neformalnih anketa među drugim govornicima, kada bi procenio da je to potrebno. Utvrđivanje markiranosti pojedinih jezičkih jedinica u hrvatskom standardnom jeziku bilo je daleko komplikovanije. Za ovo je korišćen “Rečnik varijanata” Jovana Ćirilova kao i kompjuterski program “Hrvatska riječ” koji je osmišljen kao program za kontrolisanje jezičke ispravnosti tekstova na hrvatskom jeziku. Autori ovog programa su pri njegovom stvaranju koristili aktuelne normativne priručnike (istina, ne najnovija izdanja) i još neke radove. (“U programu *Hrvatska riječ, inačica 2.2* primijenjen je hrvatski jezični standard kakav je usvojen posljednjim promjenama pravopisa, a objavljen u Hrvatskome pravopisu, Školska knji-

ga, Zagreb 1994. i Gramatike hrvatskoga književnog jezika, 1990”) U bibliografiji ovog programa navode se:

1. Iveković i Broz 1901. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb
2. M. Divković 1901. Latinsko-hrvatski rječnik. Zagreb
3. V. Anić 1991. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb
4. Babić-Finka-Moguš 1995. Hrvatski pravopis, II. izdanje. Zagreb
5. Guberina-Krstić 1940. Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika. Zagreb
6. V. Brodnjak. 1991. Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika. Zagreb
7. M. Šimundić 1994. Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku. Zagreb
8. J. Derossi 1989. Rječnik uz Marulićev prijevod djela Od naslido- vanja Isukrstova. Zadar-Duvno
9. R. Vidović 1969. Kako ne valja-kako valja pisati. Zagreb
10. K. Kosor 1979. Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca. Split
11. Z. Vince 1970. Jezična zrna. Hrvatski književni list. Zagreb
12. Eugenija Barić *et al.* 1990. Gramatika hrvatskoga književnog jezika, 2. izd. Zagreb: Školska knjiga

Ovaj program je u pogledu leksike zajedničke srpskom i hrvatskom jeziku daleko restriktivniji od Ćirilovljevog Rečnika varijanata. Mnoge reči koje su u Ćirilovljevom Rečniku varijanata obeležene kao jedna od mogućnosti, koja je zajednička sa srpskim jezikom i koegzistira sa ekskluzivno hrvatskom, jednostavno se označavaju kao “strana riječ!”. (“Riječi koje su strane duhu hrvatskoga jezika, ili u hrvatskom jeziku imaju drugo značenje, biti će posebno označene kao strana riječ. U otvorenom dijaloškom okviru biti će odmah ponuđene odgovarajuće hrvatske riječi.”) Tako se kao tuđice tretiraju reči *upotreba*, *sistem* i *uputstvo*, prve dve uočene i u tekstovima za područje Hrvatske. (Zanimljivo je da autori programa nisu upotrebili sopstveni program na uputstvu za njegovu upotrebu. Tako se u njemu više puta javlja reč *sinonim* koju program označava kao stranu i nudi hrvatsku zamenu *istoznačnica*.) Autor je pokušao da danas, 11 godina nakon izlaska prvog izdanja “Razlikovnog rječnika srpskog i hrvatskog jezika”, na koji se, uz ostalo, pozivaju autori programa, proveri učinak ovakvog normiranja. To je učinjeno na dva načina – proverom broja potvrda za ove varijante na internet sajtovima koji nose ekstenziju *hr* (što znači da su im serveri locirani na teritoriji Hrvatske) i konsultovanjem poznanika koji žive u Hrvatskoj.

Pretraživanje internet sajtova je izvršeno tokom jula 2002. preko internet pretraživača Google. Rezultati su sledeći: upotreba – 4040 potvrda, uporaba – 3680, sistem – 9080, sustav – 41900, uputstvo – 459, uputa – 5350, naputak – 1400. Autor je dobio potvrdu da se sve ove reči (*sistem*,

upotreba, uputstvo) i danas koriste u standardnom hrvatskom jeziku i to (doduše, sa malim kolebanjem oko reči *sistem*) nemarkirane kao srbizmi.

Zbog svega ovoga, pri analizi markiranosti prednost je data Ćirilovljevom Rečniku varijanata, ali se za reči koje on nije obuhvatio markiranost utvrđivala upotrebom programa “Hrvatska riječ”. Kao ilustracija, u prilogu I navodi se kompletna analiza jedne od jedinica građe.

Rezultati analize varijantne markiranosti omogućili su da se utvrdi u kojoj meri su razlike “opravdane”, tj. koliki je deo razlika nastao zbog realnih normativnih razlika, dok se ostale mogu smatrati posledicom toga što su originalni tekst prevodili različiti prevodioci.

U poređivanje rezultata ovih dveju analiza omogućili su uvid u efekat poslednjih tendencija u korpusnom planiranju (uočljivom i značajnom, iako, kao i kod većine ausbau-jezika, manje presudnom od statusnog planiranja) koje karakterišu hrvatski i bošnjački jezički standard. Naime, opravdano je očekivati da u većini budu leksičke razlike, konkretnije, upotreba leksičkih jedinica koje su karakteristične za samo jedan standard (i, u slučaju hrvatskog, jedine obuhvaćene normom). Takođe, u sferi leksike se može očekivati veći broj potpunih inovacija (u odnosu na srpskohrvatski), dok se za ostale razlike može očekivati da budu ili “neopravdane” ili posledica nekadašnjih varijantnih specifičnosti.

Upotreba pisama

Iako ćirilica ima primarnost u službenoj upotrebi, utvrđenu u ustavi-ma triju republika (Srbija, Crna Gora i Republika Srpska) i u Ustavu SRJ, srpski je jezik realno dvoazbučan (Brborić 1999: 23). Stoga je upotreba latinice, inače pisma većine tekstova za područje SRJ, smatrana varijantno nemarkiranom u svim tekstovima. Ćirilica se, naravno, nemarkiranom smatrala samo u srpskoj varijanti.

Refleksi praslovenskog ě

Granice refleksâ praslovenskog ě nikada se u istoriji nisu poklapale sa granicama upotrebe standardnih jezika niti sa granicama država. Tako i danas srpski jezik ima dva ravnopravna izgovora. Ekavski izgovor se osim u Srbiji, još uvek može koristiti i na delu teritorije Bosne i Hercegovine. Naime, vlast u Republici Srpskoj je početkom 1998. godine odustala od davanja prednosti ekavskom izgovoru u službenoj upotrebi, ali ga nije definitivno isključila.

Učestalost refleksa glasa ě u jedinstvenom standardnojezičkom sistemu već je više puta utvrđivana i to na obimnijoj građi. Ona se poslednjim promenama nije mogla znatnije promeniti, pošto je jedina promena koja se dogodila (obnovljeno pisanje j iza “pokrivenoga r” u primerima *strjelica* ili *grješka* u hrvatskom jeziku, i to uz običnije dublete) vezana za srazme-

rno mali deo leksike. Različiti refleksi ě su zato pri analizi građe ignori-sani. Oni bi naime, zbog velike učestalosti znatno uticali na sliku koju analiza građe pruža, jer bi gotovo svi ekavizmi bili označeni kao markirani u hrvatskoj varijanti, dok bi svi ijekavizmi bili označeni kao obostrano ne-markirani. Pojave koje su vezane za pojedine reflekse ě u tekstovima za područja Bosne i Hercegovine i Jugoslavije obrađene su u odeljku Analiza građe.

Analiza građe

Prikupljena građa se prema tome koji tekstovi su dati zajedno, a koji odvojeno može podeliti u nekoliko grupa. Kako tekstovi za područje Jugoslavije i Hrvatske stoje odvojeno u svim primerima, podela se može napraviti prema tome kako je dat tekst za Bosnu i Hercegovinu.

Tekst za područje Bosne i Hercegovine stoji zajedno sa tekstom za Hrvatsku u 46 jedinica građe, zajedno sa tekstom za Jugoslaviju u 3 primera, dok se sva tri teksta javljaju odvojeno u 12 jedinica građe.

Upotreba pisama

Dok se u tekstovima za Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku javlja latinica kao jedino pismo, neki od tekstova za područje SRJ su napisani ćirilicom. Tako, od 61 jedinice građe, u 10 je tekst za SRJ ispisan ćirilicom, a u ostalima, uključujući i 3 slučaja gde su tekstovi za SRJ i Bosnu i Hercegovinu dati zajedno, latinicom.

U jednom primeru je u tekstu za Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku uočena upotreba digrama dj za obeležavanje foneme đ (*groždjem* 24) dok u srpskom tekstu stoji *groždem*. Pošto ova osobina ne predstavlja razliku među pismima niti je varijantno markirana (već jednostavno nestandardna), ova razlika je brojana kao ortografska i obostrano nemarkirana.

Refleksi glasa ě

Za razliku od tekstova za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, koji u svim primerima imaju ijekavske reflekse praslovenskog ě, tekstovi za SRJ pokazuju izvesnu meru nedoslednosti. Naime, u jednoj jedinici građe, gde je ispisan zajednički tekst za SRJ i Bosnu i Hercegovinu, uočena su dva primera ijekavskih refleksa ě (YU/BIH: *Zalijepite* trake simetrično s *obje* strane. 21). Iako je ijekavski izgovor nemarkiran u srpskom standardnom jeziku, ovaj se primer može smatrati omaškom zato što se u ostalim jedinicama građe koje su prenete sa ambalaže ovog proizvoda u tekstovima za SRJ javljaju isključivo ekavski oblici, pored ostalog i ovih reči (*izbegla* 19, *dece* 19, *odlepiti* 22.1, *zalepiti* 22.1, *Namestite* 22.2, *lepo* 22.2, *obe* 22.2).

Karakteristike jezika tekstova za područje Bosne i Hercegovine

Kako je u uvodu već navedeno, markiranost jezičkih pojava koje se javljaju u ovim tekstovima vršena je odvojeno za obe varijante.

Tekstovi koji su zajednički za područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine u skladu su, što se varijantne markiranosti tiče, sa normom hrvatskog standardnog jezika u onoj meri u kojoj su to i tekstovi za područje Hrvatske. Razlike između ovih i tekstova za područje SRJ analizirane su u delu o razlikama između srpskih i hrvatskih tekstova.

U tri zajednička teksta za Bosnu i Hercegovinu i SRJ nisu se pojavile varijantno markirane karakteristike, tako da su ovi tekstovi u pogledu varijantne markiranosti u skladu sa normom sva tri jezika.

U dvanaest jedinica građe u kojima su teksovi za Bosnu i Hercegovinu dati posebno javio se određeni broj potencijalno varijantno markiranih jezičkih pojava, kao i više specifičnih karakteristika.

U četirna jedinica građe (prenetim sa ambalaže četirju različitih proizvoda) javljaju se refleksi *ě* koji se smatraju nestandardnim u svim tri ma novonastalim standardima. To su: *odljepiti* 22.1, *zaljepiti* 22.1, *ljepo* 22.2, *Dijeci* 32.1, *osmjeh* 34.2 i *sprječava* 35.2. Teško da bi se bilo koja od ovih grešaka mogla očekivati od obrazovane osobe kojoj je ijekavica maternje narečje. Osim toga, u drugim natpisima za područje Bosne i Hercegovine uočeni su standardni oblici nekih od ovih reči (*Zaljepite* 21, *djece* 59.3, 19, *sprječava* 36.2), dok se nijedna nije ponovila sa nestandardnim refleksom *ě*. Sve je ove oblike moguće objasniti hiperkorekcijom pri ijekaviziranju ekavskog teksta (npr. *odljepiti* i *zaljepiti* prema *ljepilo*, *ljepo* prema *ljepota*, *dijeci* prema *dijete*, *osmjeh* prema *osmjehivati se*, a *sprječava* prema *sprječiti*).

Uz nestandardne ijekavizme u tekstovima za područje Bosne i Hercegovine uočena su dva primera za hiperkorekciju pri kroatiziranju teksta na srpskom jeziku (YU: Tamno plava zrnca povećavaju snagu pranja i *pomažu da se odstrane* i mrlje od crnog vina, kafe itd., BIH: Tamno plava zrnca ATOMIC+ povećavaju snagu pranja i *pomažu odstraniti* mrlje, kao što su mrlje od crnog vina i kafe. 31.3; YU: Najbolje koristiti pre datuma označenog na *pakovanju*, BIH: Rok upotrebe otisnut na *pakiranju*. 33; uz primere su navedeni oblici iz natpisa za SRJ čijim su se pogrešnim kroatiziranjem mogli dobiti ovakvi oblici).

Uprkos tome što se u svetu među laicima često misli da je bošnjački jedini službeni jezik Bosne i Hercegovine, te je bilo opravdano očekivati da će tekstove koji su namenjeni isključivo tržištu ove države prevoditi Bošnjaci koji bi isticanjem u poslednje vreme normiranih jezičkih crta nastojali da potvrde posebnost bošnjačkog standarda, rezultati analize pokazuju da se u građi ne javlja nijedna jezička pojava po kojoj se bošnjački

standardni jezik razlikuje od hrvatskog i srpskog. Mogućnost ovakve distinkcije (ako se izuzmu markirani turcizmi, kojih je moglo biti veoma mnogo) postojala je u primerima *mekani* 23.2 i *kafe* 31.3. I dok bi u prvom primeru umetanjem glasa *h* bio dobijen oblik *mehkani* koji konsultovani govornici bošnjačkog jezika osećaju kao neobičan (za razliku od *mehak* ili *mehkoća*), u drugom slučaju bi se dobio oblik *kahva*, koji nije neuobičajen ni u standardnom bošnjačkom jeziku ni u narodnim govorima Bošnjaka. Umesto ovih formi, u tekstovima za područje Bosne i Hercegovine javljaju se oblici koji su obični na daleko širem području (prvi u svim novonastalim standardima, drugi u bošnjačkom i srpskom), a običniji i u Bosni i bošnjačkom jeziku (internet pretraživač Google daje sledeće podatke o frekventnosti ovih reči na internet stranicama sa ekstenzijom ba: kafa 59, kahva 30, kava 22, mehkan 0, mekan 66).

Kao potencijalno karakteristični za bošnjački jezik izdvajaju se tri primera: *encime* 31.2, *postojnih mrlja* 31.2 i *rastopinom* 32.3.

Leksema *encim* nije poznata mnogim govornicima srpskog jezika i u srpskohrvatskom je bila uglavnom karakteristična za zapadnu varijantu. Danas program "Hrvatska riječ" *encim* označava kao stranu reč i zamenjuje je rečju *enzim*. Tako, oblik *encim*, nepoznat u srpskom, a odbačen u hrvatskom standardnom jeziku, ostaje obuhvaćen jedino normom bošnjačkog jezika.

Postojnih mrlja je primer kojim se potvrđuje nepostojano *a* u poslednjem slogu osnovnog oblika pideva *postojan*. Ovaj oblik se i u hrvatskoj i u srpskoj varijanti oseća kao veoma neobičan (u hrvatskom prevodu istog teksta stoji *postojanih*) i potencijalno karakterističan za drugu varijantu.

Leksemu *rastopina* RMS objašnjava sinonimima *rastvor* i *otopina*. Ova dva sinonima su danas karakteristična za srpski, odnosno hrvatski jezik, dok se reč *rastopina* u srpskom oseća kao kroatizam (možda pogrešnim mešanjem ove reči sa pravim kroatizmom *otopina*), a u hrvatskom obeležava kao strana reč. Mogućnost varijantne specijalizacije potvrđuje i to što su u srpskom i hrvatskom tekstu u ovom slučaju upotrebljene lekseme *rastvor* i *otopina*.

Kako se u bošnjačkoj varijanti ne može pouzdano govoriti o varijantnoj markiranosti jezičkih pojava, moguće je samo dati neke napomene o odnosu tekstova za Bosnu i Hercegovinu prema srpskoj i hrvatskoj varijanti.

Zanimljivo je, ako se ima u vidu da su tekstovi za Bosnu i Hercegovinu dati zajedno sa hrvatskim tekstovima u 46 jedinica građe, da se u pojedinačnim tekstovima za ovo područje ne javlja ni jedan kroatizam u odnosu na srpsku varijantu. Sve jedinice koje su pri analizi obeležene kao varijantno markirane u odnosu na srpski svode se na već navedene hiperkorekcije pri kroatiziranju srpskog teksta, potencijalne bošnjačke specifično-

sti i dve upotrebe prideva “*suh*”, koji je, zbog toga što se kao kroatizam oseća na većem delu područja gde se govori srpski, pri analizi posmatran kao markiran, ali se i danas u Republici Srpskoj koristi i oseća kao srpski koliko i oblik *suv*.

Odnos posebnih tekstova za područje Bosne i Hercegovine prema normi hrvatskog standardnog jezika kada su u pitanju varijantne razlike znatno je drugačiji od njihovog odnosa prema srpskoj normi. Naime, dok je jezik 46 tekstova koji su zajednički za dva područja u skladu sa hrvatskom normom u meri u kojoj su to i tekstovi za područje Hrvatske, posebni tekstovi za Bosnu i Hercegovinu sadrže veliki broj jezičkih pojava koje se u hrvatskom standardu osećaju kao srbizmi. U ove pojave spadaju pre svega leksičke jedinice koje se redovno javljaju i u paralelnim srpskim tekstovima (*kesu* 19, *vazduha* 23.1, *jezgro* 23.2, *stepeni* 31.1, *kafe* 31.2), primeri potencijalnih bošnjačkih specifičnosti, kao i tri primera upotrebe predloga *s/sa* koje nije u skladu sa hrvatskom normom (*sa kapsulama* 35.1, *sa antibakterijskim* 35.1, *sa nijansama* 37.1).

Analiza razlika između srpskih i hrvatskih tekstova

S obzirom na to da se ne može sa sigurnošću govoriti o markiranosti u bošnjačkoj varijanti, prava analiza markiranosti se mogla izvršiti na tekstovima za Jugoslaviju i Hrvatsku.

Jezik tekstova za područje Hrvatske, bar u pogledu varijantne markiranosti, gotovo u potpunosti odgovara normi savremenog hrvatskog jezika. Jedini izuzeci koji se javljaju predstavljaju pogrešno upotrebene likove predloga *s/sa*. Naime, program “Hrvatska riječ” kao pogrešne obeležava sve likove sa pokretnim vokalom koji su upotrebjeni ispred reči koja počinje vokalom ili konsonantom koji nije *s* ili *z*. Ako se u ovom položaju samo lik *s* smatra dozvoljenim, u tekstovima za područje Hrvatske javlja se 6 nedozvoljenih likova, dok je u 36 primera predlog *s/sa* pravilno upotrebljen. Iako ovde ni hrvatski tekstovi nisu u skladu sa hrvatskom jezičkom normom, ova je razlika uzeta u obzir pri analizi varijantne markiranosti tekstova za SRJ, ali je izvršeno i posebno prebrojavanje primera u kojima je ova karakteristika uticala na markiranost kako bi se moglo zaključiti kakvi bi bili rezultati kada bi se iz analize isključili ovi primeri.

Svi tipovi razlika i njihova distribucija u građi predstavljeni su u tabelama 1. i 2. Markiranost je označena znakovima + i –. Prvi znak predstavlja markiranost teksta na hrvatskom jeziku u srpskoj varijanti, drugi markiranost teksta na srpskom u hrvatskoj varijanti. Priroda razlika koje su obrađene u drugoj tabeli je takva da se u jednom tekstu javlja, a u drugom ne javlja određena jezička jedinica. Znakom / obeleženo je nepostojanje simetrične jezičke jedinice.

Tabela 1. Struktura razlika između tekstova na hrvatskom i tekstova na srpskom jeziku

Tip	++	+ -	- +	--	Ukupno
fonetska	5		14		19
morfološki		3		2	5
leksička	17	10	5	68	100
sintaksička		2	2	39	43
redosled				13	13
semantička	4	2	4	59	69
tekstualna				3	3
pismo		10			
ortografija				13	13
greška				2	2
ukupno	26	27	25	199	277

Tabela 2. Struktura razlika između tekstova na hrvatskom i tekstova na srpskom jeziku

Tip	+ /	/ +	- /	/ -	Ukupno
dodatna informacija	3	1	15	20	39
informativno redundantna jedinica			7	4	11
ukupno	3	1	22	24	50

Najbrojnije među fonetskim razlikama su one koje su uzrokovane slabodnijom upotrebom lika *sa* u srpskim tekstovima. Naime, od 23 fonetske razlike 14 je upravo ovakvih. Dakle, razlike u upotrebi različitih likova predloga *s/sa* jesu značajno uticale na sliku koju pružaju fonetske razlike, ali ne i na opštu sliku.

Zbog visokog stepena konvertibilnosti pisama i jednolične slike koju upotreba ćirilice pruža, razlike u pismu su brojane na nivou jedinice građe.

Diskusija

Kako se korpusno planiranje u hrvatskom jeziku u velikoj meri ispoljilo pre svega kroz intervencije u sferi leksike, bilo je prirodno očekivati da leksičkih razlika bude najviše, i to razlika konkretizovanih u obostrano markiranim parovima. Leksičkih razlika je zaista najviše, ali one nisu u apsolutnoj većini (31% svih razlika) i tek malim delom pripadaju tipu koji se očekivao (17% leksičkih i 5% svih razlika). To znači da su na nastanak srazmerno malog broja razlika uticali poslednji potezi na normi-

ranju hrvatskog standarda. Kako se iz distribucije leksičkih razlika vidi, pri njihovom nastajanju nije posezano za novoskovanom leksikom već za već postojećim, bogatim kontekstualnim sinonimima. Razlike kod kojih su simetrične jedinice obostrano nemarkirane (– –) najbrojnije su i čine 68 % svih leksičkih razlika. To se može objasniti sferom upotrebe kojom su kovanice uglavnom obuhvaćene (pravna, vojna, administrativna terminologija i sl), a i opštim neprihvatanjem pojedinih “hrvatskih” kovanica.

Druge dve grupe razlika koje su značajnim brojem zastupljene ne mogu se u znatnoj meri dovesti u vezu sa novijim potezima na planu jezičkog planiranja u hrvatskom jeziku. Naime, sintaksičke razlike (17%) su uglavnom rezultat preformulisanja ili različitih formulacija koje vrlo često, kada dođe do pomeranja značenja daju značenjske razlike (21%).

Proceni opravdanosti ili neopravdanosti razlika moglo se pristupiti sa više stanovišta i po više kriterijuma. Može se, naime, neopravdanom smatrati svaka razlika kod koje je bar jedna od simetričnih jedinica varijantno neutralna, jer je ona samim tim mogla stajati za obe varijante. Ipak, nerealno je očekivati da će se bilo koji od novonastalih jezika (niti njegovi govornici) odreći značajnog dela svog jezičkog inventara samo zato što ga ne deli sa ostalim jezicima. Zato se “neopravdanima” sa sigurnošću mogu smatrati samo razlike koje su “obostrano neutralne” (– –) ili razlike iz tabele 2. koje sadrže jedan varijantno neutralan element, jer je u takvim slučajevima bilo moguće zameniti mesta jezičkim pojavama iz srpskog i hrvatskog teksta, a da tekstovi i dalje ostanu u skladu sa normom po pitanju varijantne markiranosti. Ako se ovo uzme kao kriterijum, 75% razlika potpuno je neopravdano.

Zaključak

Kao što se i pretpostavljalo, rezultati analize građe potvrđuju da je još uvek aktuelno isticanje međusobnih razlika i posebnosti kako bi se na samom jezičkom materijalu potvrdila jezička samostalnost. Ipak, to se u ovim tekstovima ne čini na način koji bi se mogao očekivati na osnovu savremenih normativnih tendencija. Naime, ovde se veoma retko uočava namerno posezanje za varijantno markiranim jezičkim pojavama, a nikada za jezičkim pojavama koje se nisu javljale u jednoj od varijanata srpsko-hrvatskog jezika. Za namerno pravljenje razlika (među tekstovima, ne među jezicima) koriste se potpuno nemarkirane jezičke jedinice koje se raspoređuju tako da se u tekstovima razlikuje što veći broj reči. Činjenica da 75% svih razlika (i 70% svih leksičkih razlika) ni na koji način nije povezano sa normativnim razlikama potvrđuje pretpostavku da je takvih slučajeva veoma mnogo. Nameće se zaključak da se ovakvim postupkom utisak o postojanju razlika među jezicima teško može proizvesti kod samih njihovih govornika (naprotiv, postojanje velikog broja varijantno neutralnih

kontekstualnih sinonima potvrđuje bliskost, a ne odvojenost triju jezika) već pre kod onih koje te jezike ne poznaju te o sličnosti ili različitosti između njih prosuđuju na osnovu posmatranja teksta.

Ipak, bitno je naglasiti da jezičke crte normirane u periodu nakon opšteg napuštanja termina srpskohrvatski jezik još uvek (bar do trenutka kada je kompletirana građa za ovaj rad) nisu prodrle u tekstove natpisa na ambalaži robe široke potrošnje, tako da još nema ni pojedinih slučajeva reči koje nisu razumljive na gotovo celoj teritoriji gde je nekada u funkciji zvaničnog jezika korišćen srpskohrvatski. Sigurno je da se u ovoj sferi stanje može vrlo brzo promeniti, tako da je nesumnjivo potrebno nastaviti istraživanje na novijoj i obimnijoj građi.

Literatura

- Bugarski R. 2000. *Lica jezika*. Beograd: XX vek
- Brborić B. 1999. Gramatika i "općena pravilnost". *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika*. Subotica-Beograd
- Ćirilov J. 1994. *Srpsko-hrvatski rečnik varijanata*. Beograd: Bata Orbis
- RMS. 1976. *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*. Novi Sad: Matica Srpska

Ostali korišćeni izvori

- Bugarski R. 1991. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika
- Basic N. Koji je to hrvatski? http://www.hic.hr/hrvatski/vijesti/arhiv/vijesti/98-03-ozujak/izbor_iz_hrvatskog_tiska_-_rijecnik_hrv_jezika_26_03_1998_
- Bešker I. Silovanje toka tokom tijeke. http://www.hnd.hr/novinar/Novinar98_04_05/25-27.htm
- Brborić B. O jezičkom raskolu. Janus. <http://www.rastko.org.yu/filologija/bbrboric-raskoll/index.html>
- Brborić B. S jezika na jezik. Janus. <http://www.rastko.org.yu/filologija/bbrboric-jezik/index.html>
- Curtis F, Jr. *Language Planning in Bosnia-Herzegovina: The 1998 Bihac Symposium*. <http://www.unc.edu/courses/slav075/Bosnian.htm>
- Džanko N. Nevolje po đaku Bošnjaku. <http://www.bhdani.com/sadržaj/t27513.shtml>
- Ivić P. 1996. Književni jezik kao instrument kulture i produkt istorije naroda. U *Istorija srpske kulture* (red. P. Ivić). Beograd: Udruženje izdavača i knjižara Jugoslavije
- Kristal D. 1988. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Pavlina Ž. Psihologijski (psihološki) rat protiv hrvatskih riječi. <http://www.morh.hr/m4/hvp/konf6.htm>
- Piper P. Ni jezici ni kulture nisu nedeljivi. http://host.sezampro.yu/jezik-danas/8-98/8-98_1.htm

Šipka, Milan. Prikaz Dž. Jahić, S. Halilović, I. Palić: Gramatika bosanskoga jezika. Dom štampe, Zenica, 2000 II_5/2001.
[http://www.komunikacija.org.yu/komunikacija/casopisi/lingakt/II_5/d005/document](http://www.komunikacija.org.yu/komunikacija/casopisi/casopisi/lingakt/II_5/d005/document)

Stanojčić Ž. Popović Lj. 1997. *Gramatika srpskoga jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Stevanović M. 1981. *Savremeni srpskohrvatski jezik I*. Beograd: Naučna knjiga

Zaključak br. 11 Odbora za standardizaciju srpskog jezika.
http://host.sezampro.yu/jezikdanas/11-00/11-00_9.htm

Zaključak br. 13 Odbora za standardizaciju srpskog jezika.
http://host.sezampro.yu/jezikdanas/11-00/11-00_9.htm

Marko Simonović

Structure Analysis of Differences in Text on Labels on Commodities Intended for sale in Yugoslavia, Croatia and Bosnia-Herzegovina

According to Heinz Kloss' typology, recently established South Slavic languages belong to Ausbau standards. Yet the continuous polycentric standardization of Serbo-Croatian must be taken into account. That is why the structure of the differences in texts in three languages is to be described and explained.

The analysis has been performed on the material consisting of text on the labels from 53 articles produced outside of the territory of the three countries collected in the first half of the year 2002. Beside these texts' suitability for differential analysis they were opted for due to the fact that they were the only available "trilingual" texts at the moment when the material was collected.

The differences are divided into groups based on two criteria. Analysis based on the linguistic level yielded following groups of differences: graphical, orthographical, phonemic, morphological, lexical, syntactical (differences in syntaxemes order are assorted separately), textual and semantic (unlike expected, in certain cases the difference in meaning or lacking information has been noticed). Analysis of variant markedness has been performed as well. As Bosnian standard does not exclude any of the features which used to belong to the common Serbo-Croatian standard (so no feature would turn out to be marked as serbism or croatism), the markedness analysis was performed only in terms of markedness in Serbian and Croatian standards.

Several features appear to be exclusive characteristics of Bosnia-Herzegovina texts (odljepiti 22.1, zaljepiti 22.1, ljepo 22.2, Dijeci 32.1, osmjeh 34.2, spriječava 35.2, encime 31.2, postojnih mrlja 31.2 i rastopinom 32.3).

Analysis of differences in Serbian and Croatian texts did not turn out to be corresponding to recent standardization. As language planning in Croatian appears to be focused mainly on the lexicon, “mutually” marked lexical differences were expected to make up the majority of all the differences between the texts in Serbian and these in Croatian. Unlike expected, these differences make 5% of all the differences, while “mutually” marked lexical differences make 17% of all the lexical ones. None of these, however, turned out not to belong to one variant of the common Serbo-Croatian standard. As for the “mutually neutral” differences, which are to be explained only by the fact that the texts were translated either separately or with intention to produce differences (YU: Novi super jaki ATOMIC+ ima poseban dvostepeni sistem razgrađivanja mrlja koji počinje da deluje vec na 30°C.; BIH: Novi ATOMIC+ ima poseban sistem za razgradnju mrlja, koji se odvija u dvije faze i pocinje djelovati vec pri 30 stepeni;; HR: Novi ATOMIC+ posjeduje dvostruki sustav za otapanje mrlja, koji vec od 30°C postaje bioaktivan. 31.1), they make 75% of all the differences and 68% of all the lexical ones.

The results of the analysis indicate that the tendency of emphasizing the differences is still current. However, the way of achieving this is not the expected one. So there is no feature encountered in the material which did not belong to at least one variant of Serbo-Croatian.

Material proves that the features which are standardized after the disintegration of Serbo-Croatian standard have not found their place in the texts of this kind by the time the material was collected, so that there are no parts of the text that are not intelligible to all the speakers of the three standard languages. As the situation on this field can change rapidly, it is necessary to conduct the research on more recent and comprehensive material.

Prilog 1: primer analize jedne jedinice građe

Jedinica građe: YU: Novi super jaki ATOMIC+ ima poseban dvostepeni sistem razgrađivanja mrlja koji počinje da deluje već na 30°C.; HR: Novi ATOMIC+ posjeduje dvostruki sustav za otapanje mrlja, koji već od 30°C postaje bioaktivan.

Analiza markiranosti i jezičkog nivoa				
YU	HR	Markiranost HR u srpskoj varijanti	Markiranost YU u hrvatskoj varijanti	Tip
super jaki	/	/	–	RZ+info
ima	posjeduje	–	–	leksička
poseban	/	/	–	RZ+info
dvostepeni	dvostruki	–	–	leksička
sistem razgrađivanja	sustav za otapanje	–	–	sintaksička
sistem razgrađivanja	sustav otapanje	+	–	leksička
	,	–	–	
počinje da deluje već na 30°C	već od 30°C postaje bioaktivan	–	–	sintaksička redosled
počinje da deluje već na 30°C	već od 30°C postaje bioaktivan.	–	+ (da deluje)	RZ
na	od	–	–	leksička

Prilog 2: registar građe

No	Ime proizvoda	Jezičko područje		
		Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
1.	Denim	Denim losion posle brijanja savršeno hladi i osvježava vašu kožu posle svakog brijanja. Denim za muškarca koji dobija ono što želi.	Denim losion poslije brijanja savršeno hladi i osvježava vašu kožu poslije svakog brijanja. Denim za muškarca koji dobija ono što želi.	Denim losion poslije brijanja smiruje i osvježava vašu kožu nakon svakog brijanja. Denim za muškarca koji se ne mora previše truditi.
2.	Palmolive	Hidratantni glicerinski sapun sa ekstraktima suncokreta i akacije	Glicerinski sapun s efektom vlaženja	
3.	Palmolive	Toaletni sapun sa ekstraktom badema za prirodnu pH ravnotežu kože	Toaletni sapun za pH ravnotežu kože s ekstraktom badema	
4.	Palmolive	Toaletni sapun za dubinsko čišćenje sa akacijom.	Toaletni sapun s učinkom dubinskog čišćenja s akacijom.	
5.	Palmolive	Toaletni sapun sa ekstraktima irisa koji daju mekoću koži	Toaletni sapun za mekoću kože s ekstraktom irisa	
6.	Palmolive	Toaletni sapun sa dodatnim hidratantnim efektom ekstraktata maslinovog lišća	Toaletni sapun posebne vlažnosti s maslinovim lišćem	
7.	Palmolive	Hidratantni glicerinski sapun s ekstraktima ruzmarina i ylang ylanga.	Glicerinski sapun s efektom vlaženja.	
8.	Milka	Bela čokolada	Bijela čokolada	
9.	Milka	Mlečna čokolada s alpskim mlekom i mlečnim kremom (45%)	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom i mliječnom kremom (45%)	
10.	Milka	Punjena mlečna čokolada sa kremom od obezmašćenog voćnog jogurta sa ukusom jagode	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom punjena nemasnim jogurtom s jagodama (50%)	
11.	Milka	Punjena mlečna čokolada sa lešnik kremom	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom i mljevenim lješnjacima	
12.	Milka	Mlečna i bela čokolada	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom i bijela čokolada	
13.	Milka	Mlečna nugat čokolada sa suvim groždem i lomljenim lešnicima	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom, groždicama i lješnjacima	
14.	Milka	Mlečna čokolada s alpskim mlijekom i lešnicima	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom i lješnjacima	
15.	Milka	Punjena mlečna čokolada	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom punjena kremom (50%)	
16.	Milka	Čokoladni desert sa keksom	Čokolada s alpskim mlijekom punjena kakao punjenjem (28%), krem punjenjem (18%) i biskvitom od maslaca	
17.	Milka	Mlečna čokolada sa alpskim mlekom	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom	
18.	Milka	Mlečna čokolada sa alpskim mlekom, punjenjem od lešnika (43%) i komadićima lešnika (4.5%)	Mliječna čokolada s alpskim mlijekom punjena finom kremom od lješnjaka (43%) i komadićima lješnjaka (4.5%)	
19.	Pampers	Da bi se izbegla opasnost od gušenja i davljenja, držite ovu plastičnu kesu i ručku van domašaja beba i dece.	Da bi se izbegla opasnost od gušenja i davljenja, držite ovu plastičnu kesu i ručku van dohvata beba i djece.	Da bi se izbegla opasnost od gušenja, držite ovu plastičnu vrećicu izvan dohvata dojenčadi i djece.
20.	Pampers	Postavite pelenu visoko ispod bebe. Ne ispravljajte ivice.	Pelenu na djetetu povucite što više. Rubove nemojte savijati.	

No	Ime proizvoda	Jezičko područje		
		Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
21.	Pampers	Zalijepite trake simetrično s obje strane.	Zalijepite trake simetrično s obje strane.	
22.	Pampers	Traku možete odlepiti i zalepiti nekoliko puta. Namestite pelenu tako da lepo prijanja uz obe noge.	Traku možete odljepiti i zaljepiti nekoliko puta. Namjestite pelenu tako da lepo prijanja uz noge.	Pelenu možete odljepiti i zalijepiti nekoliko puta. Namjestite pelenu povlačeći je duž bokova, tako da dobro prijanja uz noge.
23.	Pampers	Mekani spoljni sloj dozvoljava strujanje vazduha do bebine kože. Baby Dry jezgro pomaže da bebina koža ostane savršeno suva, a Lotion Care pomaže kod zaštite kože Vaše bebe od iritacija.	Mekani spoljni sloj dozvoljava strujanje vazduha do bebine kože. Baby Dry jezgro pomaže da bebina koža ostane savršeno suha, a Lotion Care pomaže pri zaštiti kože Vaše bebe od iritacija.	Pampers Baby Dry Aircare. Dječje pelene. Mekan i prozračan vanjski sloj propušta zrak do dječje kože. Baby Dry jezgra održava kožu Vaše bebe suhom, a Lotion Care štiti kožu od iritacije.
24.	Alpen Gold	Mlečna čokolada sa suvim groždem i lešnicima.	Mliječna čokolada sa suhim groždjem i lješnjacima.	
25.	Alpen Gold	Mlečna čokolada punjena kremom od jagode.	Mliječna čokolada s kremom od jagode.	
26.	Always	Ultra upijajući ulošci koji omogućavaju koži da diše.	Ultra upijajući ulošci koji omogućavaju koži da diše.	Ultra tanki prozirni higijenski ulošci.
27.	Twix	Бисквит преливен карамелом (32%) и чоколадом (35%)	Karamel (32%) i keks preliveni mliječnom čokoladom (35%)	
28.	Mars	Чоколадни превучени десерт пуњен нугатом (33%) и карамелом (27%)	Mliječna čokolada sa sredinom od nugata (33%) i karamele (27%)	
29.	Snickers	Чоколадни превучени десерт са кикирикијем (17%), нугатом (21%) и карамелом (27%)	Mliječna čokolada sa sredinom od kikirikija (17%), nugatom od kikiriki maslaca (21%) i karamele (27%)	
30.	Bounty	Чоколадни превучени десерт пуњен кокос масом	Mliječna čokolada punjena kokosom	
31.	ATOMIC+	Novi super jaki ATOMIC+ ima poseban dvostepeni sistem razgrađivanja mrlja koji počinje da deluje već na 30°C. ATOMIC+ prašak sadrži nove bioaktivne enzime i zahvaljujući svom izvanrednom sastavu skida i najteže mrlje kao što su mrlje od čokolade, jaja, krvi i slično. Tamno plava zrnca povećavaju snagu pranja i pomažu da se odstrane i mrlje od crnog vina, kafe itd.	Novi ATOMIC+ ima poseban sistem za razgradnju mrlja, koji se odvija u dvije faze i počinje djelovati već pri 30 stepeni: ATOMIC+ prašak sadrži nove bio-aktivne encime i sa svojim vrhunskim sastavom djeluje protiv postojnih mrlja, kao što su mrlje od čokolade, jaja, krvi i tako dalje. Tamno plava zrnca ATOMIC+ povećavaju snagu pranja i pomažu odstraniti mrlje, kao što su mrlje od crnog vina i kafe.	Novi ATOMIC+ posjeduje dvostruki sustav za otapanje mrlja, koji već od 30°C postaje bioaktivan. U ATOMIC+ prašku: novi bioaktivni enzimi i druge visokovrijedne bioaktivne tvari protiv postojanih mrlja, poput čokolade, jaja, krvi, itd. Snažna tamnoplava zrnca kao sredstvo za jačanje snage pranja protiv mrlja kao što su mrlje crnog vina i kave.
32.	ATOMIC+	Čuvati na mestu nedostupnom za decu • Rok upotrebe: 3 godine od datuma proizvodnje • Čuvati u suvoj i tamnoj prostoriji • Posle svakog pranja operite ruke u čistoj vodi. Osobe sa osjetljivom ili oštećenom kožom moraju se strogo pridržavati uputstva za doziranje i izbegavati duži kontakt sa rastvorom sredstva za pranje.	Dijeci ne smije biti dostupno • Rok upotrebe: min. 3 godine od datuma proizvodnje • čuvajte na suhom i hladnom mjestu • Poslije svake upotrebe operite ruke u čistoj vodi • Osobe s osjetljivom ili oštećenom kožom se moraju strogo pridržavati uputstava za doziranje i izbjegavati duže dodire s rastopinom sredstva za pranje.	Minimalni rok uporabe: 3 godine od datuma proizvodnje • Držati na hladnom i suhom • Držati izvan dohvata djece • Poslije svakog pranja ruke isprati u čistoj vodi. Osobe s osjetljivom ili oštećenom kožom moraju se strogo pridržavati uputa za doziranje i izbjegavati dulji dodir ruku s otopinom sredstva za pranje.

No	Ime proizvoda	Jezičko područje		
		Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
33.	Ariel	Univerzalni deterdžent. Najbolje koristiti pre datuma označenog na pakovanju. Posle svake upotrebe, ruke isprati u čistoj vodi. Držati van domaćaja dece.	Univerzalni deterdžent. Rok upotrebe otisnut na pakiranju. Držite van domaćaja djece.	Ariel automat, univerzalno sredstvo za pranje rublja za sve vrste perilica. Zemlja porijekla: Češka. Rok uporabe otisnut na pakovanju. Držite ne suhom i hladnom mjestu. Čuvati izvan dohvata djece. Nakon svakog pranja, ruke isprati u čistoj vodi. Osobe s osjetljivom i oštećenom kožom moraju se strogo držati upute za doziranje i izbjegavati dulji dodir ruku s otopinom sredstava za pranje.
34.	Signal WHITENING	Signal Super Whitening sadrži minerale Perlita. Ovaj potpuno prirodan sastojak koriste stomatolozi prilikom profesionalnog čišćenja zuba. Sa Signal zubnom pastom vaši zubi iz dana u dan postaju belji, a osmeh blistaviji.	Signal Super Whitening sadrži minerale Perlita. Ovaj potpuno prirodan sastojak koriste stomatolozi prilikom profesionalnog čišćenja zuba. Sa Signal zubnom pastom vaši zubi iz dana u dan postaju bjelji, a osmeh blistaviji.	Signal Super Whitening sadrži perlit-prirodni sistem minerala za čišćenje, kojeg stomatolozi upotrebljavaju za profesionalno čišćenje zubi. Zubna pasta Signal-svakim danom bjeliji i sjajniji osmijeh.
35.	Signal FRESH ACTION	Nova pasta za zube Signal Fresh Action-prva pasta za zube sa kapsulama koje tokom pranja ispuštaju Hexedrine, specijalan sastojak sa antibakteriološkim svojstvima. Sadrži aktivni sistem koji ne samo da prikriva loš dah, već i na duže vreme sprečava uzroke njegovog nastajanja.	Novi Signal Fresh Action-prva pasta za zube sa kapsulama koje oslobađaju Haxedrine, jedinstveni sastojak sa antibakterijskim svojstvima. Sadrži aktivni sistem koji ne samo da prikriva loš dah, već i dugoročno sprječava uzroke njegovog nastajanja.	Novi Signal Fresh Action-za svježi dah-prva zubna pasta s kapsulama koje tijekom četkanja otpuštaju Hexidrine, ekskluzivni sastojak sa antibakterijskim svojstvima. Sadrži aktivni sustav koji ne prikriva neugodni zadah, već se dugotrajno bori protiv njegovog uzročnika.
36.	Signal INTEGRAL	Nova Signal Integral pasta za zube sadrži fluorid i aktivni antibakteriološki sistem. Tako štiti vaše zube od karijesa i bakterija, sprečava nastajanje plaka i kamenca, jača desni i vaš dah čini dugotrajno svežim.	Nova Signal Integral pasta za zube sadrži fluorid i aktivni antibakteriološki sistem. Tako štiti vaše zube od karijesa i bakterija, sprječava nastajanje plaka i kamenca, jača desni i vaš dah čini dugotrajno svežim.	Nova Signal Integral zubna pasta sadrži fluorid i antibakterijske sastojke. Štiti vaše zube od bolesti i bakterija, smanjuje nastajanje zubnog kamenca i zubnih naslaga, jača desni, te dugotrajno osvježava vaš dah.
37.	Signal WHITENNIG	Proces izbjeljivanja zuba možete pratiti poređenjem boje vaših zuba sa nijansama na Signalovoj kartici koja se nalazi u svakoj kutiji.	Proces izbjeljivanja možete pratiti poređenjem boje vaših zuba sa nijansama na Signalovoj kartici koja se nalazi u svakoj kutiji.	Provjerite učinak izbjeljivanja svojih zubi s priloženom Signalovom skalom zubnih nijansi.
38.	Americana	Amerikana gorka šećerna tabla punjena fondan kremom sa ukusom kivija	Americana kakao tabla punjena fondan kremom sa ukusom kivija	
39.	Americana	Americana kakao krem tabla sa kikirikijem	Americana kakao krem tabla sa kikirikijem	
40.	Americana	Americana kakao krem tabla obogaćena lešnikom	Americana kakao krem tabla sa lješnjacima	
41.	Americana	Americana kakao krem tabla sa mlečnim kremom	Americana kakao tabla punjena mliječnom kremom	
42.	Tablerone	Švajcarska bela mlečna čokolada sa medom i pastom od badema (10%)	Švicarska bijela mliječna čokolada s medom i nugatom od badema (10%)	

No	Ime proizvoda	Jezičko područje		
		Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
43.	Synergie Pure	Фластер за исушивање бубуљица	Flaster za isušivanje prištića	
44.	Synergie Pure	Фластер Synergie Pure исушује бубуљицу већ после првог коришћења захваљујући самом његовом дејству, као и скупу антибактеријских агенса и ублаживача упалних процеса. Аплицирајте на чисту и суву кожу и оставите да стоји преко ноћи.	Synergie Pure	Flaster Synergie Pure исушује приштице већ након једноноћне примјене захваљујући циљаном дјеловању и комбинацији антибактеријских и умирujuћих активних састојака. Употријебите на добро очишћеној и осушеној кожи. Оставите да дјелује током ноћи.
45.	Café Magic	Instant кафе Cappuccino са укусом чоколаде за једну шолју	Једна порција Cappuccino instant кафе с укусом чоколаде	
46.	Kidletti	Мешани слани штапићи	Мијешани слани штапићи	
47.	Crackings	Крекери са сусамом	Крекери са сезамом	
48.	Schogetten	Пуномлечна чоколада са лешником	Млијечна чоколада с лешњакром	
49.	Synergie Fresh	Тоник лосион Synergie Fresh са додатком живе воде воћа	Пјенушави гел Synergie fresh са свјежим воћним екстрактром	
50.	Synergie Fresh	За суву или делимично суву кожу	За суву или мјестимично суву кожу	
51.	Synergie Fresh	Уклања савршено нечистоће са коже због којих је тен неуједначен. ХИПОАЛЕРГЕНА.	С коже савршено уклања нечистоће и трагове шминке. HIPOALERGENO	
52.	Fructis	Regenerator за jačanje kose FRUCTIS са природним концентратом воћа. Изузетно лако раščешљивање дуге и полудуге косе. Након прања косе утрљайте regenerator у целу косу, од корена до крајева. Исперите.	Regenerator у креми за оjačavanje власи FRUCTIS са активним воћним концентратом. Изузетно размрсуге дугу и полудугу косу. Након прања косе, нанесите regenerator на цијелу косу, све до врхова. Исперите.	
53.	Fructis	Šampon за jačanje kose FRUCTIS са активним воћним концентратом. За масну косу. За често прање косе. FRUCTIS реагује у унутрашњости власи, храни је од корена до врха и чини је сјајном. Резултат је лабораторијски доказан: коса је 3 пута глаткија и 2 пута отпорнија. FRUCTIS – снага и сјај ваће косе.	Šampon за jačanje власи FRUCTIS са активним воћним концентратом. За масну косу. За често употребу. Fructis дјелује у унутрашњости власи, храни коријен и чини власи глаткима све до врхова. Учинак измјерен у лабораторији: власи постају 3 пута глатке и 2 пута отпорније. Fructis- снага и сјај ваће косе.	
54.	Safeguard	Protibakterijski gel за туширање	Antibakterijski gel за туширање	
55.	bravo	Dijetetski proizvod. Multivitaminski nektar од 12 врста воћа, без додатка шећера, са средствима за заслајивање.	Multivitaminski voćni sok. Dijetetski proizvod.	
56.	Vanish	За бело и обојено рубље	За бјеле и шарене тканине	

No	Ime proizvoda	Jezičko područje		
		Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
57.	Vanish	Najjednostavniji način za uklanjanje najotpornijih mrlja	Najjednostavniji način za uklanjanje najotpornijih mrlja	
58.	Vanish	Jednostavno dodajte prašku za pranje	Jednostavno dodajte prašku za pranje	
59.	Vanish	UPOZORENJE! Poštujte uputstva proizvođača tkanine. Čuvati na hladnom mestu van domašaja dece. Ukoliko dođe u dodir sa očima dobro isprati čistom vodom. Ako dospe u organizam popiti veću količinu vode. U oba slučaja obratiti se lekaru. Ne mešati sa sredstvima koja sadrže hlor.	UPOZORENJE! Slijedite upute proizvođača. Čuvati na hladnom mjestu i izvan dohvata djece. U slučaju da sredstvo dospije u oči, obilno ih isperite s vodom. U slučaju gutanja popijte veću količinu vode. U oba slučaja potražite liječnika. Ne koristite zajedno sa izbjeljivačima koji sadrže klor.	
60.	SYNERGIE PURE	SYNERGIE PURE – GEL ZA ČIŠĆENJE – Za mešovitu i masnu kožu – Sadrži lekovite mikro- i cink-sastojke. Uklanja nečistoću i sebum. Ovlažite lice i nanesite gel uz masiranje. Operite dobro. Baktericidno dejstvo. Mogućnost alergije je veoma niska.	SYNERGIE PURE – GEL ZA ČIŠĆENJE – Za mešovitu i masnu kožu – S cinkom i mikročesticama koje kožu čine zdravijom. Uklanja nečistoću i sebum. Nanesite na vlažnu kožu lica i lagano masirajte. Temeljno isperite vodom. Antibakterijski. Hipoalergeno.	
61.	L'ORÉAL ELSEVE	Regenerator ELSEVE sa MULTIVITAMINIMA predviđen za normalnu kosu. Korišćen svakodnevno, koncentrat multivitamina E-PP-B5 dubinski hrani i čini kosu lakšom za češljanje. Kosa je sjajnija, zdravija. Nanesite na opranu kosu, ostavite da deluje nekoliko trenutaka i dobro isperite.	Regenerator ELSEVE s MULTIVITAMINIMA. Namijenjen je za normalnu kosu. Iz dana u dan, multivitaminski koncentrat E-PP-B5 dubinski hrani kosu i olakšava raščesljavanje. Kosa postaje sjajnija i puna zdravlja. Nanesite na opranu kosu, ostavite da djeluje nekoliko trenutaka i dobro isperite.	

